

עיונים לשבת פרשת פנחס עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבירה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבירה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

קנאות ומנהיגות

הרב שאולי גרינפלד

פרשתינו פותחת¹ ב'יישר כח' הגדול, שפינחס מקבל

מהקדוש ברוך הוא בעקבות מעשה הקינאה שבו הרג את זמרי:

לאור פתיחת הפרשה בשבחו של פינחס על מעשה הקינאה, היינו מצפים שתשובת ה' תהיה שאכן פינחס הוא המתאים לרשת את ההנהגה, ולהוביל את הכניסה של עם ישראל לארץ. אך לא זו היא תשובתו של ה'⁶:

"ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו".

הקנאות אותה גילה פינחס, איננה המסלול המוביל אל ההנהגה. את ההנהגה מקבל דווקא יהושע. בחירת ה' ביהושע, מעוררת בנו שאלה: מהן הן באמת התכונות הנדרשות ממנהיג?

כותב הרמב"ם⁷:

"כדרך שחלק לו⁸ הכתוב הכבוד הגדול, וחייב הכל בכבודו, כך צוה להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר⁹ 'ולבי חלל בקרבי', ולא ינהג גסות לב בישראל יתר מדאי, שנאמר¹⁰ 'לבלתי רום לבבו מאחיו', ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים, ויצא ויבא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים, וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים ידבר רכות, שנאמר¹¹ 'שמעוני אחי ועמי', ואומר¹² 'אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'', לעולם יתנהג בענוה יתירה, אין לנו גדול ממשה רבינו והוא אומר¹³ 'ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם', ויסבול

"וידבר ה' אל משה לאמר. פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמר, הנני נתן לו את בריתי שלום".

פינחס נקט אמנם בצעד חריג כאשר לקח רומח והרג 'נשיא בית אב לשמעוני'², אך הקדוש ברוך הוא סומך את ידיו על המעשה, ונותן לפינחס 'ברית כהנת עולם'³. ומכאן כותב הרמב"ם⁴:

"כל הבוועל גויה בין דרך חתנות בין דרך זנות- אם בעלה בפרהסיא, והוא שיבעול לפני עשרה מישראל או יתר- אם פגעו בו קנאין והרגוהו הרי אלו משובחין וזריזין. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לזה מעשה פינחס בזמרי".

בהמשך הפרשה⁵, אנו מוצאים את משה רבינו מבקש מהקדוש ברוך הוא שיקבע מי יהיה המנהיג הבא של עם ישראל:

"וידבר ה' אל משה לאמר. יפקד ה' אלקי הרוחות לכל בשר, איש על העדה. אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם, ולא תהיה עדת ה'

6	פס' י"ח.
7	מלכים ב, ו.
8	למלך.
9	תהילים ק"ט, כ"ב.
10	דברים י"ז, כ.
11	דברי הימים א כ"ח, ב.
12	מלכים א י"ב, ז.
13	שמות ט"ז, ח.

1	במדבר כ"ה י - י"ב.
2	פס' י"ד.
3	פס' י"ג.
4	איסורי ביאה י"ב, ד.
5	במדבר כ"ז ט"ו - י"ז.

ההנהגה של יהושע מתאפיינת בהרבה סבלנות, ונתינת תשומת לב מיוחדת להעצמה של העם וראשיו.

בהפטרה אנו פוגשים את קנאותו של אליהו, ושוב נעמוד מול ההתייחסויות הנראות לכאורה כסותרות של הקדוש ברוך הוא, כלפי הקנאי. וכך כתוב¹⁷:

"ויאמר [אליהו] קנא קנאתי לה' אלקי צב-אות, כי עזבו בריתך בני ישראל, את מזבחותיך הרסו, ואת נביאך הרגו בחרב, וְאֹתָרְ אֲנִי לְבַדִּי, ויבקשו את נפשי לקחתה".

התגובה המיידית של הקדוש ברוך הוא לאליהו, היא החלפתו בנביא אחר¹⁸:

"ויאמר ה' אליו לך שוב לדרכך מדברה דמשק ובאת ומשחת את חזאל למלך על ארם. ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל, ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתך".

הקדוש ברוך הוא מחליף את ההנהגה הרוחנית של אליהו, בהנהגה הרוחנית של אלישע, כמו שהקדוש ברוך הוא העדיף את מנהיגותו של יהושע, על פני קנאותו של פינחס. אך מצד שני, הדמות שבה בוחר הקדוש ברוך הוא בכדי לבשר על הגאולה, הוא דוקא אליהו הנביא. וכך נאמר במלאכי¹⁹:

"הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא, לפני בא יום ה' הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, פן אבוא והכיתי את הארץ חרם".

מדוע דוקא אליהו, הוא המתאים לבשר על הגאולה? כתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל²⁰:

"רוח הנעורים הסוער, המתעורר בעוז ובגבורה, עם רוח הזקנה המסודר, המלא כובד ראש וזהירות, יחד מתאגדים לאגודה... אשר בא יבואו אלינו שניהם יחד, אליהו הנביא עם משיח בן דוד".

הגאולה באה דווקא על ידי השילוב בין רוח צעירה קנאית ופורצת, מלאת תעוזה- של אליהו, לבין שיקול הדעת והמתינות המנהיגותית, של דוד המלך.

טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק, רועה קראו הכתוב, לרעות ביעקב עמו, ודרכו של רועה מפורש בקבלה¹⁴ 'כרעה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו'".

הרמב"ם מלמד אותנו, שאישיות של המנהיג צריכה להיות הפוכה מאישיות של קנאי. המנהיג צריך להתאפיין בסבלנות ובהתחשבות, שבאים מתוך ענווה אמיתית שאותה סיגל המנהיג לעצמו.

תכונות אלו אכן מאפיינות את יהושע. חז"ל¹⁵ הגדירו:

"פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה".

זהו תיאור, שנראה כממעיט בגדולתו של יהושע. אבל הרב אברהם רמר זצ"ל, בספרו מעבור הארץ¹⁶, מגלה לנו מדוע דווקא היות יהושע דומה ללבנה, נותן לו את ההתאמה לתפקיד המנהיג:

"משה היה החמה, תחת הנהגתו נשאר העם פסיבי, נמשך אחר המנהיג והתבטל בפני עצמתו: משה קרע את הים, והעם צעד אחריו. משה הכה על הסלע, והעם שתה מים. משה קיבל את התורה, והעם נענה ואמר נעשה ונשמע. זוהי צורת ההנהגה בגלות. **לעומתו פני יהושע כפני לבנה- כשהלבנה מאירה, מאירים גם הכוכבים. כך נהג יהושע והפך את העם לשותף פעיל בכל שלבי ההתנחלות בארץ.** הוא הנחה את העם כיצד לחצות את הירדן, בהדרכתו התייצבו הכהנים וארון הברית בראש המחנה, ובעצמו עבר אחרון (רד"ק). בהפלת חומות יריחו שיתף יהושע את העם כולו בצעדה סביב לחומות, עד נפילתן".

הלבנה איננה מקור אור עצמאי כמו הלבנה. אבל דווקא 'נקודת חולשה' זו, היא המאפשרת גם לכוכבים להיראות.

יהושע נבחר להיות המנהיג שיוביל את הכניסה של עם ישראל לארץ. להנהגה בתקופה זו, אחריות מיוחדת להצמיח את כוחותיו של העם, בכדי שידע להתמודד עם האתגרים הרבים שאיתם הוא הולך להיפגש, לאורך שנות הכיבוש והחלוקה.

17 מלכים א' י"ט, י"ד.
18 פסוקים ט"ו - ט"ז.
19 ג, כ"ג - כ"ד.
20 אורות הקודש ג עמ' שס"א.

14 ישעיהו מ, י"א.
15 בבא בתרא ע"ה.
16 עמ' 17.